

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

JIZZAX POLITEKNIKA INSTITUTI

Qo‘lyozma huquqida
UDK: 334.722 (075)N-66

NARKUZIYEV ANVAR RUSTAMOVICH

**KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI
RIVOJLANTIRISHDA INFRATUZILMADAN
FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.15 – «_____»

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) ilmiy
darajasini olish uchun yozilgan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: Xajiev B.D.

JIZZAX – 2024

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I bob. INFRATUZILMANI YAXSHILASHNING MAZMUNI VA UNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI.....	12
1.1. Infratuzilmaning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati va uning shakllanishi bo'yicha nazariy qarashlar.....	12
1.2. Rivojlangan infratuzilmaning tadbirkorlik faoliyatiga ta'sirining ilmiy-nazariy asoslari.....	26
1.3. Tadbirkorlik infratuzilmasining ishlab chiqarish samaradorligiga ta'sirini baholashning ilmiy-uslubiy asoslari.....	37
1-bob bo'yicha xulosalar.....	47
II bob. O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING ISHLAB CHIQARISH INFRATUZILMASI BILAN TA'MINLANGANLIK DARAJASI TAHLILI.....	48
2.1. Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatining hududlar kesimida shakllanganlik holati tahlili.....	48
2.2. O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikning samarali faoliyati uchun ishlab chiqarish infratuzilmasini yaxshilashning asosiy tendensiyalari.....	59
2.3. Kichik va o'rta biznes sub'yektlari faoliyatiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy infratuzilma ko'rsatkichlarining ekonometrik tahlili.....	72
2-bob bo'yicha xulosalar.....	
III bob. O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA ISHLAB CHIQARISH INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	95
3.1. Tadbirkorlik infratuzilmasini takomillashtirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari.....	95
3.2. Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash infratuzilmasini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	109
3.3. O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va tadbirkorlik uchun infratuzilmani takomillashtirish istiqbollari.....	119
3-bob bo'yicha xulosalar.....	140
XULOSA.....	140
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	142
ILOVALAR.....	151

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon mamlakatlari iqtisodiyotining eng asosiy jabhalaridan biri – bu kichik biznes va tadbirkorlik sub’ektlari hisoblanib, infratuzilma esa uni rivojlantiruvchi eng asosiy omil hisoblanadi. Hozirgi vaqtda rivojlanayotgan davlatlarda infratuzilma uchun zarur bo‘lgan kapital miqdori va infratuzilmaga investitsiyalar uchun zarur bo‘lgan byudjet resurslari o‘rtasidagi salbiy farq kengayib bormoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot Konferensiyasi (UNCTAD) ma’lumotlariga ko‘ra, «rivojlanayotgan davlatlar infratuzilmasining jami iqtisodiy infratuzilma investitsiyalari hajmini 2030 yilgacha har yili 4 trillion dollargacha oshirish kerak»¹. Bu esa kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda infratuzilmadan foydalanishni takomillashtirish masalasining dolzarbligini namoyon etadi.

Jahonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati samaradorligini oshirishda infratuzilma tizimini kengaytirish va takomillashtirish muammolarining turli jabhalariga qaratilgan ko‘plab izlanishlar olib borilmoqda. Moliyalashtirish taqchilligi sharoitida infratuzilmani rivojlantirish, zarur infratuzilmani yaratishda davlat va xususiy sektor investitsiyalar jalb etish, infratuzilmadan samarali foydalanish darajasini baholash uslubiyotini takomillashtirish, infratuzilma rivojlanishini belgilab beruvchi omillarni aniqlash, ularning kichik biznes va tadbirkorlik sohasi rivojlanishiga ta’sirini baholash, “qattiq” va “yumshoq” infratuzilmalarning ahamiyati hamda rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlarini ochib berish muammolari bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

O‘zbekistonda so‘ngi yillarda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish va ularning faoliyati uchun zarur infratuzilmani yaratish yuzasidan muhim chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlar bilan o‘tkaziladigan ochiq muloqotida infratuzilmani rivojlantirish bilan bog‘liq muammolar biznesni boshlash yoki rivojlantirish yo‘lidagi eng katta to‘siq sifatida ko‘rsatilib, bu kabi muammolarni tizimli bartaraf

¹ Manbasini ko‘rsating.

etish bo'yicha davlat dasturlarini ishlab chiqish borasida vazifalar belgilab berildi. Ushbu davlat dasturlarini amalga oshirish va tadbirkorlik infratuzimlasini rivojlantirish maqsadida Prezident tomonidan tasdiqlangan qarorda, 2022-2024-yillarda ijtimoiy va sanoat infratuzilmasini rivojlantirish davlat dasturi doirasida 76,8 trillion so'm (7 milliard dollardan ortiq) sarmoya kiritish belgilab olindi. Mazkur qaror va davlat dasturlarining yanada samaradorligini oshirish uchun tadbirkorlik infratuzilmasi va uning ishlab chiqarish samaradorligi bilan bog'liq jarayonlarni ekonometrik modellarini yaratish, statistik tahlilini yuritish, prognozlashtirish va tizimli uslubiy jarayonlarni ishlab chiqish muhim vazifa hisoblanadi. Ushbu vazifalarning samarali amalga oshirilishi bu boradagi ilmiy tadqiqotlarni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 21 yanvardagi PF-54-son «Respublika hududlarida tadbirkorlik infratuzilmasini rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi Farmoni, 2020 yil 28 dekabrda PQ-4936-son "2021 - 2023 yillarda O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2022 yil 22 yanvardagi PQ-98-son "2022-2024-yillarda O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2022 yil 30 dekabrda PQ-465-son "2023-2025 yillarda O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari hamda sohaga oid boshqa qator me'yoriy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu dissertatsiya ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga mosligi. Mazkur dissertatsiya ishi respublika fan va texnologiyalarni rivojlantirishning I. "Demokratik va huquqiy jamiyatni ma'naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish" ustivor yo'nalishlariga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda infratuzilmaning tutgan o'rnini tahlil etish bo'yicha xorijiy iqtisodiyot sohasi vakillaridan E.V.Xechiyev, V.M.Geets, M.Torrance, J.R.Bryson,